

δὲ οὐ μόνον δοκεῖ ἡμῖν ἀπέδον πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον καὶ ἀσύμφωνον πρὸς τὴν ἱστορίαν φιλοσοφικῶς ἐξεταζόμενον, ἀλλὰ καὶ ἀθέητος.

ΕΛΕΩΙ ΘΕΟΥ.

Κατάκοροι τινες νεωτερισταί, μεστοὶ χαρᾶς διὰ τὴν κατάργησιν τοῦ λογίου Ἑλεώ Θεοῦ, συμβουλεύουσι δογματικῶς καὶ τοῖς πατριάρχαις τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας τὴν ἀποσκορρίκισιν αὐτοῦ. Καὶ ἀπήντησε μὲν εὐφρῶς αὐτοῖς ἡ ἐνταῦθα ἐκδιδομένη πολιτικὴ ἐφημερίς ἡ Ἑλπίς, συναλόντες ὁμῶς καὶ ἡμεῖς ἐλίγως λέγομεν λέξεις.

Ἐλπίζομεν ὅτι οἱ νεωτερισταὶ ἐκεῖνοι παραδέχονται τοῦλάχιστον τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ τούτου δοθέντος, ἢ θέλησιν τοῦ παναγάθου, τοῦ δικαίου, τοῦ πανσόφου ὄντος, τοῦ παντεπόπτου πλάστου τῶν ἀνθρώπων, εἶναι καὶ θέλησιν τοῦ λαοῦ αὐτοῦ. Καὶ ἂν τὸ Φωνὴ λαοῦ φωνὴ Θεοῦ ἦναι ἀληθές, πᾶσα ἀληθέστερον φαίνεται τὸ φωνὴ Θεοῦ φωνὴ λαοῦ; Ἄρα ὅταν τις βασιλεύῃ ἐλεώ Θεοῦ βασιλεύει καὶ ἐλεώ λαοῦ παρῆλθεν ὁ καιρὸς ἐκεῖνος, καθ' ὃν οἱ βασιλεῖς διὰ τῆς παραξηγήσεως τοῦ λογίου τούτου ἠδύναντο νὰ βλάψωσι τοὺς λαούς. — Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὸν λεκτικὸν συλλογισμόν.

« Ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ, λέγει ὁ διάσημος Λαφερριέρρος, ὑπάρχει ἐν τῇ νεωτέρᾳ ἡμῶν κοινωνίᾳ θεμελιώδης ἀρχῆ, ἐξ ἧς πηγάζουσιν ἢ τε συντάττουσα καὶ ἢ συνταττομένη ἐξουσία· ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἐξουσία ὅ,τι καὶ ἂν γένη, ἐν ὀργανισμένῃ κοινωνίᾳ ὑπάρχουσιν ἀείποτε δύο ἀναγκαῖα πράγματα, ἡ κοινωνία αὐτὴ καὶ ἡ κυβερνώσα αὐτὴν ἐξουσία. Ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ εἶναι ἡ ἀρχή, ἡ συνοικειομένη τῇ κοινωνίᾳ ἢ δὲ κοινωνία ἀνακύπτει ἀπὸ τῆς παθητικῆς καὶ συνήθους αὐτῇ καταστάσεως, ὅπως ἀναγορεύσῃ ἀρχηγὸν τοῦ Κράτους ἢ δυναστείας τινός καὶ ἐκλέξῃ τὰ ὄργανα τῶν εὐχῶν αὐτῆς· ἀλλ' ἢ ἐξουσία καθ' ἑαυτὴν ἢ ἡ ἰδέα τῆς ἐξουσίας εἶναι τι ἀνώτερον καὶ αὐτῆς τῆς κοινωνίας· εἶναι ἡ ἰδέα ἢ ἄνωθεν καταβαίνουσα πρὸς σωτηρίαν τῆς κοινωνίας. « Οὐδὲν ὑπάρχει ἀρμοστότερον τῷ δικαίῳ καὶ τῇ φύσει ἢ ἡ ἐξουσία, ἔλεγε θαυμασιῶς ὁ Κικέρων ἐν τῇ *Περὶ νόμων πραγματείᾳ*. Ἡ οἰκογένεια, ἡ πόλις, τὸ ἔθνος, τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀδύνατον νὰ ὑπάρξωσιν ἄνευ αὐτῆς· ἡ δὲ φύσις τῶν πραγμάτων καὶ ὁ κόσμος εἰσὶν αὐτῇ ὑποτεταγμένα, διότι ὑπακούουσι τῷ Θεῷ. » — Ἐν τῇ ἀρχαίᾳ μοναρχίᾳ οἱ πατέρες ἡμῶν ἔδωκαν εἰς τὴν ἐξουσίαν θεῖαν πηγὴν, ἐπίστευσαν εἰς τὸ θεῖον δίκαιον. Ἀλλ' ἀνάγκη μεγάλης προσοχῆς· δύο εἰσὶ τὰ ἐν

τῇ δοξασίᾳ ταύτῃ· τὸ δίκαιον προσπεφυκὸς εἰς τινὰ ἄνθρωπον, εἰς τινὰ οἰκογένειαν, εἰς τι γένος, τοῦτο δ' ἔχει τὰς ρίζας ἐν τῇ γῆ, διότι ἀντέχεται τοῦ ἀσθενοῦς καὶ θνητοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδέα τῆς ἐξουσίας, ἀφαιρουμένου τοῦ δεινὸς ἀνθρώπου ἢ τῆς δεινὸς δυναστείας· καὶ ἡ ἔννοια αὕτη αὐτῆς τῆς ἐξουσίας, διακεκριμένης ἀπὸ τῆς κοινωνίας, εἶναι τῷ ὄντι ἰδέα θεία, ἧς ἔνευ ἀθέητος καθίσταται πᾶσα κοινωνία, καὶ ἦν ὁ Ἅγιος Παῦλος ὤρισε μετὰ τῆς συνήθους αὐτῷ ἐμβριθείας εἰπὼν ὅτι ἡ ἐξουσία πηγάζει ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, οὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ. — Τὴν οὐσιώδη ταύτην πρὸς σωτηρίαν τῆς κοινωνίας ἰδέαν, τὴν ἀρχέγονον ταύτην ἔννοιαν, τὴν ἀρχὴν αὐτὴν τοῦ βίου τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ πηγάζουσιν, ὀλεθρίως κτέσκαψεν ἡ ἐπαναστασις τοῦ Φεβρουαρίου. Καὶ ἡ κοινωνία τῷ ὄντι ἐν Γαλλίᾳ δὲν ἀπώλεσε μόνον τὴν ἐξουσίαν, ἀλλ' ὑπερκαὶ χειρότερον, καὶ αὐτὸ τὸ πρὸς τὴν ἐξουσίαν σέβας καὶ αὐτὴν ταύτης τὴν ἔννοιαν. »

Οὐκ ἐστὶ, λοιπὸν, ἐξουσία εἰ μὴ ἀπὸ Θεοῦ· αὐτὸ δὲ οὐσαὶ ἐξουσίαι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τεταγμέναι εἰσὶν· ἔστωσαν δὲ βέβαιοι οἱ ἐχθροὶ τοῦ λογίου Ἑλεώ Θεοῦ ὅτι οὐδεπώποτε ὁ ἐλεῶν τὸν ἐκλεκτὸν αὐτοῦ τε καὶ τοῦ λαοῦ καὶ διορούμενος αὐτῷ θρόνον, αὐτὸς ὁ ὑπὲρ πάντα δίκαιος, παρ' ἧ οὐκ ἐστὶ προσωποληψία, οὐδεπώποτε ἀδικήσῃ τὸ ἔθνος, διότι, ἐπαναλαμβάνομεν, ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ εἶναι καὶ θέλησις τοῦ λαοῦ, ἢ δὲ φωνὴ τοῦ λαοῦ καὶ θέλησις τοῦ Θεοῦ (*).

Ἀλλὰ καὶ αὐταὶ αἱ ἀρχαιόταται κοινωνίαι, αὐταὶ αἱ ἔθνη καὶ κοινωνίαι, αἱ εὐχῆς ἔργον ἂν ἐμιμούμεθα εἰς τὸ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν ἐξουσίαν σέβας, αὐταὶ ἐκεῖναι αἱ κοινωνίαι πῶς λέγουσι περὶ τοῦ βασιλεως:

Εἰς κοίρανος ἔστω,
εἰς βασιλεὺς, ἧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω
σκῆπτρον τ' ἠδὲ θέμιστας, ἵνα σφίσι βασιλεύῃ.

Ποῦ κατηντήσαμεν! οἱ εἰδωλολάτραι τῶν χριστιανῶν χριστιανικώτεροι!

Ἄλλως τε, πῶς ἐν τῇ καθημερινῇ ὀμιλίᾳ λέγομεν; — Ἰγιαίνω, χάριτι θεῖα ἢ χάρις τῷ Θεῷ (grâce à Dieu), — Ἀναχωρῶ αὐριον, Θεοῦ θέλοντος, Θεοῦ διδόντος, Θεοῦ εὐδοκοῦντος. Ἐκεῖνο δὲ ὑπερ ἡμεῖς οἱ ἄσχημοι καὶ ταπεινοὶ καθ' ἡμέραν καὶ ἀσυλλογίστως, λέγομεν, δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἀρχοντα ἢ τὸν πατριάρχην, τὸν ἀδικλείπτως ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἢ τοῦ ποιμνίου μεριμνῶντα, νὰ ἐγγράψῃ ἐπὶ τῆς κεφαλίδος τῶν νόμων ἢ τῶν διαταγμάτων; Παρόδοξον, μὰ τὴν ἀλήθειαν,

(*) « Ὑπάρχει κυριαρχία ἀνωτέρα τῆς θέλησεως τοῦ λαοῦ, ἡ κυριαρχία τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Ἡ ἔθνη καὶ κοινωνίαι εἶναι σχετικῆ· εἶναι θέλησις φύσει ὑποτεταγμένη καὶ ὀφειλουσα νὰ ὑποτάσσῃται εἰς τὸν λόγον καὶ εἰς τὸν φυσικὸν καὶ θεῖον νόμον. » Laferrrière, Droit public et administratif. Livre I. chap. II.

ὁ ἄνθρωπος! — Καὶ πῶς ὁ πρῶτος θιασώτης καὶ πράκτωρ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ, τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, πῶς ὁ Ναπολέον ἐγγράφεται ἐπὶ τῶν νόμων καὶ διαταγμάτων; *Ναπολέον ΕΛΕΩΘΕΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΘΕΛΗΣΕΙ* αὐτοκράτωρ τῶν *Γάλλων*. — Προσθέσατε, τὴν ἐθνικὴν θέλησιν, ἀλλὰ μὴ ἀφαιρῆτε ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος, τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ ἔθνους, ἀπὸ τοῦ ποιμένου τῶν χριστιανῶν, τὸν οἶκτον, τὴν χάριν, τὸν ἔλεον τοῦ παντοδυνάμου, τοῦ μόνου σοφοῦ! τὸν οἶκτον, τὴν χάριν, τὸν ἔλεον, ἅτινα καθ' ἡμέραν παρ' αὐτοῦ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἐξαίτουμεθα!

Ἄνθρωποι, « μὴ συσχηματίζεσθε τῷ αἵθρι τούτῳ, ἀλλὰ μεταμορφοῦσθε τῇ ἀνακαινώσει τοῦ νοῦς ὑμῶν εἰς τὸ δοκιμάζειν τί τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τὸ ἀγαθὸν καὶ εὐάρεστον καὶ τέλειον. »

Σ.

ΠΡΟΦΟΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

περὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ Κ. Π. Βράιλα Ἀρμένη Καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῇ ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημίᾳ τῶν Ἰονίων Νήσων, ὃ ἐπιγράφεται

ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.

Ἐκ τῶν πρακτικῶν τῆς Γαλλικῆς Ἀκαδημίας τῶν ἠθικοπολιτικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Νοεμβρίου 1863, σελ. 317.

Ὁ Κ. Βαρθελεμῆς Σαινθιλαίρος. Ἐπιθυμῶ νὰ ἐπιστήσω ἐπ' ὀλίγας στιγμὰς τὴν προσοχὴν τῆς ἀκαδημίας περὶ τῶν ἔργων τοῦ Κ. Βράιλα Ἀρμένη, Καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Κερκύρας (ἐν ταῖς Ἰονίαις Νήσοις). Ὁ νέος τόμος ὃν πρὸ μικροῦ ἐδημοσίευσεν ὁ Κ. Βράιλας προορίζεται εἰς τὰς Σχολὰς, καὶ εἶναι τρόπον τινὰ ἐγχειρίδιον τῆς ὅλης ἐπιστήμης τιθέμενον εἰς χεῖρας τῶν μαθητευόντων. Τὰ τοιοῦτου εἶδους βιβλία, ἐμβριθῆ ἅμα καὶ χρήσιμα, εἶναι πάντοτε δυσχερέστατα, διότι πρέπει νὰ συνενώσῃ τις ἐν αὐτοῖς πολλώτατα καὶ λίαν διάφορα προσόντα, πρέπει νὰ ᾖ σαφὴς καὶ σύντομος ἄνευ πολλοῦ θάθους, ἡ διδασκαλία πρέπει νὰ ᾖ πλήρης καὶ ὄχι ὑπὲρ τὸ δέον ἐκτεταμένη, οὐδὲν δύναται τις νὰ ἀναπτύξῃ εἰς αὐτὰ, καὶ οὐχ ἤττον τὰ πάντα ὀφείλει νὰ εἴπῃ. Ὁ Κ. Βράιλας συνησθάνθη ἐντελέστατα τὰς δυσκολίας ταύτας, ὡς τὸ ἀποδεικνύει τὸ προοίμιον αὐτοῦ πλήρες ὀρθονοίας καὶ μετριοπροσύνης, καὶ δύναμαι νὰ εἴπω, ὅτι λίαν ἐπιτυχῶς ὑπερνήκησεν αὐτάς. Τὸ σχέδιον ὅπερ ἔ-

μελλε νὰ ἐκτελέσῃ, ἦτο πολὺ ἐκτεταμένον, καὶ κατάρθωσε νὰ τὸ περιστείλῃ ἐντὸς πεντακοσίων σχεδὸν σελίδων.

Ἴδου ποία ἡ γενικὴ τάξις, ἣν ἠκολούθησεν ὁ Κ. Βράιλας.

Ὅριζαι κατὰ πρῶτον τὴν φιλοσοφίαν, ἣτις εἶναι, κατ' αὐτὸν, ἡ ἐπιστήμη τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν νόμων τῆς νοήσεως καὶ τῆς πράξεως· ἔπειτα ἐνδεικνύει τὰ διάφορα μέρη, ἐξ ὧν ἡ ἐπιστήμη αὕτη συνίσταται, καὶ διακρεῖ αὐτὴν εἰς δύο μεγάλα τμήματα ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ ὀρισμοῦ λαμβανόμενα, ὧν τὸ μὲν πρῶτον, τὸ ἀποτελοῦν τὸ πρῶτον βιβλίον, περιλαμβάνει τὴν ἀνάλυσιν τῆς νοήσεως, τούτέστι, ψυχολογίαν, λογικὴν, κολογίαν καὶ θεοσοφίαν· τὸ δὲ δεύτερον περιλαμβάνει τὴν θεωρίαν τῆς πράξεως ἢ τοῦ ἀγαθοῦ, διακρουμένην εἰς ἠθικὴν, φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου, ἰδιωτικοῦ, δημοσίου καὶ διεθνούς, καὶ φιλοσοφίαν τῆς ἱστορίας.

Τοιαῦται αἱ κυριώτεραι ὑποθέσεις, αἷς διαδοχικῶς ἐπραγματεύθη ὁ Κ. Βράιλας, καὶ εἰς αἷς ἠδυνήθη νὰ δώσῃ ἄνευ πολυλογίας καὶ ἰσχνότητος, τὸ ἀληθὲς μέτρον, οὗ ἦσαν ἐπιδεκτικαί. Ἐκαστον τῶν μεγάλων τούτων ζητημάτων φυσικῶς ὑποδιακρεῖται εἰς πλεῖστα ἕτερα δευτερεύοντα, ἅτινα πάντα ἐκτίθενται ἐν τάξει καὶ μετὰ σπανίας καθηρότητος. Αἱ ἀνκεφαλιώσεις αὗται ἀδύνατον νὰ ἐπιτύχωσιν, ὅταν δὲν ᾖ τὸ ἐξαγόμενον παλλῶν εὐρυτέρων καὶ μᾶλλον ἀνεπτυγμένων μελετῶν. Τοῦτο ἐπραξε τῶντι ὁ Κ. Βράιλας, συμποκνώσας εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο, σχετικῶς ὄχι πολὺ ὀγκῶδες, πάντα τὰ συμπεράσματα πολυετοῦς παραδόσεως. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς τὰ μαθήματα αὐτοῦ ἀλλ' ἡ οὐσία καὶ οἶονεὶ αἱ βάσεις αὐτῶν.

Ἐπιθυμῶ δὲ πρὸ πάντων νὰ παρατηρήσω εἰς τὴν ἀκαδημίαν, ὅτι ἡ μέθοδος τοῦ Κ. Βράιλα εἶναι ἀρίστη, καὶ δὲν δύναται εἰμὴ νὰ συντείνῃ λίαν ἐπιτυχῶς εἰς μόρφωσιν τῶν πνευμάτων τῶν νέων, πρὸς οὗς ἀποτείνεται. Ἡ μέθοδος αὕτη εἶναι ἡ ψυχολογικὴ, ἡ μόνη ἣν δύναται ν' ἀκολουθήσῃ ἡ φρόνιμος καὶ ἔλληλος φιλοσοφία ἀπὸ Καρτεσίου, καὶ ἣτις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας βαίνουσα εἰς τὰ ἴχνη τῆς Σκωτικῆς Σχολῆς, ἀνεκαίνισεν ὅλην τὴν ἐπιστήμην. Ὁ Κ. Βράιλας δὲν ἠδυνήθη εἰς ἐγχειρίδιον ἐξ ἀνάγκης συνοπτικώτατον νὰ παραθέσῃ τὰς μαρτυρίας ἐφ' ὧν στηρίζεται, οὐδὲ νὰ συζητήσῃ τὰ ἐναντία πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ συστήματα. Ἀλλ' ἐπαισθητὴ εἶναι ἐν ὅλῳ τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ ἡ ἐπιβροχὴ τοῦ πνευματισμοῦ, καὶ τοιοῦτοτρόπως ὁ Καθηγητὴς Κερκύρας συνάπτεται πλαγίως πρὸς τὴν κίνησιν, ἐξ ἧς ἀπὸ ἡμίσεως αἰῶνος προήλθεν ἡ ὠφέλιμα καὶ ἡ τιμὴ τῆς Γαλλικῆς φιλοσοφίας.

Ἰπὸ τὴν ὕψιν ταύτην πρὸ πάντων συνιστῶ τὸ